

การให้ทาน: คุณธรรมจำเป็นในสังคมช่วงสถานการณ์โรคระบาด
โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (Covid -19)
Dana or Giving: A Necessary Virtue for Society Involving the
situation of Coronavirus Pandemic (Covid -19)

สังข์वाल เสริมแก้ว Sungwan Soremkaew^๑
พระประเทือง ขนติโก (ศรีสมบุญ) Phraprathueng Khantiko (Srisomboon)^๒
พระมหาวิโรจน์ กุตตวิโร Phramaha Viroj Guttaviro^๓

Received: April 09, 2021

Revised: April 23, 2021

Accepted: April 28, 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้มีเป้าหมายเพื่อนำเสนอแนวคิดเรื่องทานซึ่งเป็นคุณธรรมเบื้องต้นตามหลักพระพุทธศาสนาในสถานการณ์โรคระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (Covid - 19) ทาน คือ การให้ จากเจตนา ไทยธรรม วิริตี ทาน ๒ ประเภทได้แก่อำมิสทานและธรรมทาน เป้าหมายของการให้ทาน คือ เพื่อต้องการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ผู้เดือดร้อนต้องการช่วยเหลือผู้อื่น แบ่งเบาภาระผู้อื่นให้สามารถช่วยเหลือพึ่งพาตัวเองได้ ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (Covid - 19) ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของประชาชน เช่น ด้านการใช้ชีวิต การศึกษาและรายได้ โดยเฉพาะแรงงานบางกลุ่มต้องออกจากงาน จนทำให้ครอบครัวสูญเสียรายได้อันเนื่องมาจากมาตรการของรัฐบาลในการลดการแพร่ระบาดและการเพิ่มระยะห่างระหว่างกันในสังคม ต่างส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ และในขณะเดียวกันทำให้สามารถมองเห็นความมีน้ำใจต่อเพื่อนมนุษย์มีการให้ทานที่แตกต่างกันไป เช่น การตั้งตู้ปันสุข ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน คณะสงฆ์ มีการตั้งโรงทานแบ่งปันน้ำใจซึ่งกันและกัน สิ่งของที่แจกส่วนมากเป็นอาหารแห้ง และเครื่องดื่ม ซึ่งในบางสถานที่มีการแจกทานที่หลากหลาย เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระให้พึ่งตัวเองได้ และในขณะเดียวกันทางภาครัฐยังมีโครงการต่าง ๆ เพื่อแบ่งเบาภาระของ

^๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม.
Palisuksa Buddhagosa Campus, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand. .
Email: sungpapassaro@gmail.com

^๒ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม.
Palisuksa Buddhagosa Campus, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand. .
Email: sungpapassaro@gmail.com

^๓ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. Graduate School Mahamakut
Buddhist University, Thailand. Email: sungpapassaro@gmail.com

ประชาชนได้พอสมควร ในภาวะการณ์เช่นนี้จะเห็นได้ว่าทั่วโลกมีการเอื้อเพื่อเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน.

คำสำคัญ : การให้ทาน, สถานการณ์, โรคระบาดไวรัสโคโรนา 2019 (Covid - 19).

Abstract

This article has an objective to study giving alms which is a necessary virtue of Buddhism in the coronavirus epidemic situation (Covid-๑๙). Dana refers to the giving, sacrifice volition, offerings, and refraining. There are two types of alms: *Amissadāna* and *Dhammadāna*. The goal of giving is to help people who are in need and to share good things to others and the burden of others to be able to help and rely on themselves. The coronavirus (COVID-๑๙) epidemic has affected directly to people such as livelihoods, education and income, where some workers have to leave their works and lose their income, in turn, affecting to family. This is because government policy has been ordered to reduce the epidemic and increase the distance between each other in society affecting the national economy. And, at the same time, it gives people recognizing the kindness of human beings with different type of giving such as arms giving stall. All of the public sector, the private sector, and the Sangha have set up alms to share their helps to each other, mostly dried food and drinking water which in some places there is a variety of food distribution in order to share the burden for self-sufficient. And at the same time, the government still has various projects to relieve the burden of the people. In this situation, it can be seen that the world is generous and compassionate.

Keywords: Giving, Society, Situation, Epidemic, Coronavirus (Covid - 19).

บทนำ

การให้ทานตามหลักพระพุทธศาสนานั้น เพื่อเป็นการอนุเคราะห์ให้เขามีความเป็นอยู่ที่สบาย เพื่อบูชาคุณ เป็นการโต้ตอบแทนคุณความดีของบุพพการี ให้เพราะเชื่อว่าอานิสงส์ของทานทำให้ได้ทิพยสมบัติ หลายคนเชื่อว่าทานให้ทานปรารถนาได้ไปเกิดในสวรรค์ เชื่อว่าการให้ทานทำให้เป็นบุคคลผู้มีโชคลาภ ร่ำรวย โดยจุดประสงค์หลัก คือ ต้องการช่วยเหลือเพื่อมนุษย์ผู้เดือดร้อน อานิสงส์ของการให้ทานตามหลักพระพุทธศาสนา คือ ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รักที่พอใจของคนทั้งหลาย สัตบุรุษหรือคนดีก็คบหาผู้ให้ทานนั้น ทำให้มีชื่อเสียงดีงาม ไม่เหินห่างจากธรรมของคฤหัสถ์ และหลังจากตายแล้วย่อมเกิดในสุคติโลกสวรรค์ สิ่งเหล่านี้เป็นหลักฐาน ให้เห็นได้ว่าพระพุทธศาสนากับคนไทย มีประวัติศาสตร์คู่กันมายาวนานนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอย่างแนบแน่น วัดจึงถือว่าเป็นสถานบันทางสังคมที่ให้ความรู้ ให้คุณธรรมแก่คนไทยมาตลอด เมื่อสร้างบ้านเมืองในที่ใดคนไทยในที่นั้นก็สร้างวัดคู่กับชุมชนให้เป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และให้เป็นสถานที่บำเพ็ญบุญกุศลประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “ทมหปิโย โหติ ภขนติ พหุ” แปลว่า ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก คนหม่อมมากย่อมคบเขา คำที่พระพุทธองค์ตรัสไว้นั้น เป็นคำสอนที่ขรรวาสทั้งหลายควรที่จะนำมาประพฤติปฏิบัติ การให้ปันที่ต้องมีผู้รับนั้นพระพุทธศาสนาเรียกว่า ทานที่มีปฏิภาหก คือต้องมีผู้มารับทานมีผู้รับของถวาย ซึ่งแบ่งเป็น ๒ ชนิด ได้แก่ (๑) อามิสทาน หรือทานวัตถุ ได้แก่ การให้วัตถุสิ่งของต่างๆมีข้าว น้ำ ยารักษาโรค เป็นต้น และทรัพย์สินเงินทองภายนอก ทั้งเป็นสิ่งที่รักมาก (๒) ธรรมทาน ได้แก่ การให้ธรรมเป็นทาน หมายถึง การให้ในส่วนจิตใจ^๔

ในทานกถากล่าวไว้ว่า ทานเป็นเหตุของความสุข เป็นบ่อเกิดแห่งสมบัติ เป็นที่ตั้งแห่งโภคะ เป็นความต้านทานเป็นที่อาศัย เป็นคติ เป็นเครื่องค้ำจุนของผู้ที่ถึงความสงบ ที่พึ่งที่ตั้งอารมณ์ความต้านทาน ที่อาศัยคฤการค้ำจุน ทานเหมือนสีหาคณสำเร็จด้วยแก้วเพราะเป็นที่พึ่งเหมือนแผ่นดินใหญ่เพราะเป็นที่ตั้ง เหมือนเชือกมัดเพราะว่าเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว เหมือนเรือเพราะข้ามไปจากทุกข์ เหมือนความกล้าในสงครามเพราะเป็นเครื่องปลอบใจ เหมือนนครที่ปรับปรุงดีแล้วเพราะป้องกันภัย เหมือนประทุม เพราะไม่ติดด้วยมลทินคือความตระหนี่ อุปมาเหมือนไฟเพราะเผากิเลสเหล่านั้น เหมือนนอสรพิษเพราะเข้าไปใกล้ได้ยาก เหมือนสีหะเพราะไม่สะดุ้ง เหมือนช้างเพราะมีกำลังมาก เหมือนวัวผู้เผือกเพราะเห็นเป็นมงคลยิ่ง เหมือนพญาม้าเวลาหกลเพราะให้ถึงภาคพื้นแห่งความปลอดภัย ทานย่อมให้สัสมสมบัติในโลก ย่อมให้มารสมบัติ พรหมสมบัติ จักรพรรดิสมบัติ สวากปารมีญาณ ปัจเจกโพธิญาณ อภิสัมโพธิญาณ ก็เพราะเมื่อให้

^๔ อก.ทก. ๒๐/๒๘๖/๑๑๔.

ทานจึงสามารถสมทานศีลได้ ดังนั้น ทานแม้จะเป็นเพียงแค่วัตถุก็เป็นปัจจัยให้ได้โลกียสมบัติ และโลกุตระสมบัติ^๔

การให้ทานเป็นสิ่งสำคัญ บางคนทำด้วยปัญญา เพราะเข้าใจหลักในการให้ทาน เห็นว่าบุญกุศลก่อให้เกิดปิติ เป็นประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวมจึงให้ แต่บางคนขาดความรู้ในเรื่องของการให้ ไม่เข้าใจกฎเกณฑ์ที่ถูกต้อง จึงมีการนำสิ่งที่ไม่ควรมาทำบุญ ไม่รู้จักเลือกบุคคลที่ควรจะให้ ปัจจุบันวิถีชีวิตของผู้คนได้เปลี่ยนแปลงไปมีความเจริญทางด้านวัตถุมากขึ้นทัศนคติของบุคคลในสังคมจึงเปลี่ยนแปลงไป อิทธิพลแนวความคิดเรื่องทานที่บรรพบุรุษยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ สืบต่อกันมาบ้างก็ถือว่าการให้ทานเป็นเรื่องงมงายไร้สาระ ฟุ่มเฟือยเป็นเหตุให้ชาวไทยเห็นห่างจากการทำให้ความมีน้ำใจให้กันและกันจึงจางลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาวะโรคระบาดที่เรียกว่า โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (Covid -19) นี้จะเห็นได้ว่าการให้ทานการบริจาคทานกันอย่างเป็นรูปธรรม มีการตั้งตู้ปันสุข มีการตั้งโรงพยาบาลต่างในภาวะที่ต้องใช้ชีวิตด้วยความระมัดระวัง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน มีน้ำใจให้กันและกันในการอยู่ร่วมกันในสังคม ดังพุทธสุภาษิตที่ว่า “อโรคยา ปรมา ลาภา แปลความว่า การไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ” ยิ่งคงความเป็นอมตธรรม ที่ไม่ล้าหลังและไม่ล้ายุคในทุกกาลสมัย แต่กลับทันสมัยอยู่เสมอ และยังคงเป็นอมตพจน์มาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งก็คงไม่มีนักปราชญ์ เมธีชน วิญญูชน หรือคณนิกคตินักเขียนท่านใดกล้าปฏิเสธพุทธสุภาษิตดังกล่าว ปัจจุบันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (Covid -19) ถือเป็นโรคระบาดใหญ่ (Pandemics) ซึ่งตามนิยามขององค์การอนามัยโลก (WHO) หมายถึง เชื้อโรคใหม่ที่ระบาดในการดำรงชีวิตของมวลมนุษย์ไปทั่วโลกที่ทำให้อัตราการป่วยและเสียชีวิตเพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก ถือว่าเป็นทุกข์ประจำสังขารของมนุษย์ โดยปัจจุบัน ตัวเลขผู้ติดเชื้อและผู้เสียชีวิตมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จนอาจเกินกว่าที่ระบบบริการสาธารณสุขในหลาย ๆ ประเทศจะรองรับไหว รวมถึงประเทศไทยถ้าหากยังมีแนวโน้มจำนวนผู้ติดเชื้อรายใหม่ยังเพิ่มมากขึ้น^๕

การให้ทานตามหลักพระพุทธศาสนา

การให้ทานในพระไตรปิฎก

พระไตรปิฎกในมหัศจรรย์ได้มีการกล่าวถึงการให้ทาน สรุปความได้ว่า พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับพระสารีบุตรไว้ถึงทานที่ให้แล้วมีผลมากให้แล้วเกิดประโยชน์แก่ผู้รับเกิดความสุข สรรพลาภ สรรพอายุ ทานที่ทำแล้วได้บุญ ต้องพร้อมด้วย วัตถุบริสุทธิ์ เจตนาบริสุทธิ์ บุคคลบริสุทธิ์

^๔ พระครูปลัดธัมมพล จันทิโก, “กระบวนการสอนของพระพุทธเจ้า”, วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน) ๒๕๖๑, หน้า ๑๔๓.

^๕ พระครูปลัดสุวัฒน สุวฑฒโน และพระปัญญาธรรมากร, “การดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมในยุคโควิด ๑๙”, วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน) ๒๕๖๓, หน้า ๑๑๖.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสไว้ ถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้ทานที่ให้แล้ว มีผลมาก แต่ไม่มีอานิสงส์มาก และเหตุปัจจัยที่ทำให้ทานที่ให้แล้วมีผลมาก และมีอานิสงส์มาก” ดังนี้

๑. บางคน ให้ความหวังว่าเมื่อตายไปแล้ว ได้เสวยผลของทาน เมื่อตายไป ได้เกิดในเทวโลกชั้นจาตุมหาราชิกา สันกรรม สันฤทธิ์ สันยศ หมดความเป็นใหญ่ในเทวโลกกลับมาเกิดในโลกนี้อีก ทานอย่างนี้มีผลมากแต่ไม่มีอานิสงส์มาก

๒. บางคนไม่ได้ให้ เพราะหวังผลของทาน แต่ให้เพราะรู้ว่า เป็นของดี เป็นบุญ เป็นกุศล เมื่อตายไป ได้เกิดในเทวโลกชั้นดาวดึงส์ สันกรรม สันฤทธิ์ สันยศ หมดความเป็นใหญ่ในเทวโลกแล้ว ก็กลับมาเกิดในโลกนี้อีก ทานอย่างนี้มีผลมากแต่ไม่มีอานิสงส์มาก

๓. บางคนไม่ได้ให้ เพราะหวังผล ไม่ได้ให้เพราะรู้ว่า เป็นของดี แต่ให้เพราะละอายใจที่พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย บรรพบุรุษเคยทำมาถ้าไม่ทำก็ดูไม่ดีจึงให้ เมื่อตายแล้วได้เกิดในเทวโลกชั้นยามา สันกรรม สันฤทธิ์ สันยศ หมดความเป็นใหญ่ในเทวโลก กลับมาเกิดในโลกนี้อีก ทานอย่างนี้มีผลมากแต่ไม่มีอานิสงส์มาก

๔. บางคน ไม่ได้ให้เพราะหวังผล ไม่ได้ให้เพราะรู้ว่า เป็นของดี ไม่ได้ให้ตามบรรพบุรุษ แต่ให้เพราะเห็นสมณพราหมณ์เหล่านั้นหุงหากินไม่ได้ เราหุงหากินได้ ถ้าไม่ให้ก็ไม่สมควร ครั้นตายได้เกิดในเทวโลกชั้นดุสิต สันกรรม สันฤทธิ์ สันยศ หมดความเป็นใหญ่ในเทวโลกก็กลับมาเกิดในโลกนี้อีก ทานอย่างนี้มีผลมากแต่ไม่มีอานิสงส์มาก

๕. บางคน ไม่ได้ให้ทานเพราะหวังผลของทาน ไม่ได้ให้ทานเพราะรู้ว่า เป็นของดี ไม่ได้ให้ตามบรรพบุรุษ ไม่ได้ให้เพราะเห็นว่า สมณพราหมณ์หุงหากินไม่ได้แต่เขาให้เพราะต้องการจำแนกแจกทานเหมือนกับญาติในปางก่อนได้ทำมาหาทานมาแล้ว เมื่อตายไป ได้เกิดในเทวโลกชั้นนิมมานรดี สันกรรม สันฤทธิ์ สันยศ หมดความเป็นใหญ่แล้ว กลับมาเกิดในโลกนี้อีก ทานอย่างนี้มีผลมากแต่ไม่มีอานิสงส์มาก

๖. บางคน ไม่ได้ให้ทานเพราะหวังผลของทาน ไม่ได้ให้ทานเพราะว่าทานเป็นของดี ไม่ได้ให้ทานตามบรรพบุรุษ ไม่ได้ให้ทานเพราะเห็นว่าสมณพราหมณ์หุงหากินไม่ได้ ไม่ได้ให้ทานเพราะต้องการจำแนกแจกทานเหมือนญาติในปางก่อนได้ทำมาหาทาน แต่ให้เพราะคิดว่า เมื่อให้แล้วจิตจะเลื่อมใสโสมนัส เมื่อตายไป ย่อมเกิดในเทวโลกชั้นปรนิมมิตวสวัตดี สันกรรม สันฤทธิ์ สันยศ หมดความเป็นใหญ่แล้วกลับมาเกิดในโลกนี้อีก ทานอย่างนี้มีผลมาก แต่ไม่มีอานิสงส์มาก

๗. บางคนในโลกนี้ ไม่ได้ให้ทานเพราะเหตุที่กล่าวแล้วทั้ง ๖ ที่กล่าวนั้น แต่ให้ทานเป็นเครื่องปรุงแต่งจิต เป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจหมดจดจากกิเลสด้วยอำนาจของสมณะและวิปัสสนาจนได้ฉานและบรรลุ พระอนาคามีบุคคล ตายแล้วไปเกิดในพรหมโลก เมื่อสันกรรม สันฤทธิ์ สันยศ หมดความเป็นใหญ่ในพรหมโลกแล้ว เป็นผู้ไม่ต้องกลับมาเกิดในโลกนี้อีก คือปรินิพพานในพรหมโลกนั่นเอง ทานชนิดนี้เป็นทานที่มีผลมาก และมีอานิสงส์มาก”

^๗ อัง.สตุตต. (ไทย) ๒๓/๕๒/๘๙.

^๘ อัง.สตุตต. (ไทย) ๒๓/๕๒/๘๙.

พระอรรถกถา ว่าด้วยการให้ทานในพระสูตรที่ ๑ แห่งวรรคที่ ๔ สรุปความได้ว่า บัณฑิตพึงทราบวินิจฉัย บุคคลบางคนให้ทานเพราะประสบเข้า **อาสขุ ทานํ เทติ** บุคคลบางคนให้ทานเพราะประจบเข้า คือเห็นปฏิคาหกมาแล้วให้เขานั่งพักครู่เดียวเท่านั้นทำสักการะแล้วให้ทาน ย่อมไม่ลำบากใจว่าเราจะให้ เพราะความกลัว **ภยา** เพราะความกลัวต่อการครหาว่า เป็นผู้ไม่ให้ ไม่ทำ หรือเพราะความกลัวต่ออบายภูมิ เขาได้ให้แก่เราแล้ว **อทาสี เม** ย่อมให้ด้วยคิดว่า ผู้นี้ได้ให้ของชื่อนี้ให้แก่เราแล้วในกาลก่อน คำว่าเข้าจักให้แก่เรา **ทสฺสติ เม** ย่อมให้ด้วยคิดว่า เขาจักให้ของชื่อนี้ในอนาคต การให้ทานเป็นการดี **สาหุ ทานํ** ความว่า ย่อมให้ด้วยคิดว่า ชื่อว่าการให้ทานเป็นการดี เป็นความดีงาม บัณฑิตมีพระพุทเจ้าเป็นต้นสรรเสริญแล้ว บุคคลบางคนให้ทานเพื่อเป็นเครื่องประดับจิตและปรุ้งแต่งจิต **จิตตลงฺการจิตตปริกฺขรตถํ ทานํ เทติ** ย่อมให้ทั้งเพื่อประดับและตกแต่งจิตในสมณะและวิปัสสนา เพราะทานทำจิตให้อ่อนโยน บุคคลผู้ได้รับทานย่อมมีจิตอ่อนโยนว่าเราได้แล้ว แม้บุคคลผู้ให้ทานมีจิตอ่อนโยนว่า เราให้ทานแล้ว ดังนั้น ทานจึงทำจิตของบุคคลทั้ง ๒ ฝ่ายให้อ่อนโยน ด้วยเหตุนี้ตนเอง พระผู้มีพระภาคทรงตรัสไว้ว่า เป็นการฝึกจิตที่ยังไม่ได้ฝึก **อทนต์มณิ** เหมือนที่พระองค์ได้ตรัสเป็นคาถาว่า การให้ทานเป็นการฝึกจิตที่ยังไม่ได้ฝึก การไม่ให้ทานเป็นการประทุษร้ายจิตที่ฝึกแล้ว คนทั้งหลายย่อมก้มลงด้วยทานและยอมนอบน้อมด้วยปิยาวจากับรรดาทานทั้ง ๘ ประการนี้ การให้ทานเป็นเครื่องประดับจิตเท่านั้น เป็นทานสูงสุดแล^๔

สรุปความได้ว่า ทานชนิดใดก็ตามที่เป็นปัจจัยให้ต้องเกิดอีก ทานชนิดนั้นแม้มีผลมากได้เกิดที่ดีมีความสุขอันเป็นทิพย์ แต่ทานนั้นก็ไม่มีอานิสงส์มาก เพราะไม่สามารถจะทำให้หมดจดจากกิเลสได้ ส่วนทานชนิดใดเป็นปัจจัยให้ไม่ต้องเกิดอีก ทานชนิดนั้นชื่อว่า มีผลมากด้วย มีอานิสงส์มากเพราะทำให้หมดจดจากกิเลส การที่จะทำอะไรให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมั่นคง โดยเฉพาะการให้ในทางพระพุทธศาสนาที่มีความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่และผลของการให้คือความสุข คนไทยส่วนใหญ่เป็นผู้มีน้ำใจชอบช่วยเหลือแบ่งปัน ไม่ว่าจะเกิดเหตุใดขึ้นก็จะมี การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งนี้การให้ไม่ว่าจะเป็นการบริจาคเสื้อผ้า อาหาร น้ำดื่ม ข้าวของอุปกรณ์ต่าง ๆ ซึ่งบางครั้งไม่ตรงกับความต้องการของผู้รับ

วรินทร์ ทวีโชติชัยกุล และ พระปลัดสมชาย ปโยโค,ดร., ได้ทำงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบโรงทานตามแนวพระพุทธศาสนาในสังคมไทย” สรุปความได้ว่า ธรรมทานเลิศกว่าอามิสทาน เพราะธรรมทานจะให้แนวปฏิบัติเพื่อพัฒนาชีวิตสู่ความเป็นอริยบุคคลได้ ขณะเดียวกันยังสอนเรื่องอามิสทานในฐานะปัจจัยหล่อเลี้ยงชีวิตที่พระสงฆ์ได้ต้องรับจากคฤหัสถ์ การให้ทานสามารถ

^๔ อัง.ปญจก.อ. (ไทย) ๓/๓๑/๓๕๒.

ให้ได้ทุกสถานที่ ไม่มีการกำหนดสถานที่ให้ท่านเป็นการเฉพาะเรียกว่า โรงทาน ได้แก่ สถานที่สำหรับแจกจ่ายสิ่งของที่ใช้ในการดำรงชีวิตมีอาหารเป็นต้น^{๑๐}

วันชัย เมธาอภินันท์, พระมหามิตร จิตปญโญ และโสวิทย์ บำรุงภักดิ์ ได้ทำงานวิจัยเรื่อง “การสร้างสุขตามหลักสังคหะวัตถุ ๔ ของชุมชนอำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น” สรุปความได้ว่า การรู้จักแบ่งปันแจกจ่ายให้โอกาสกำหนดแผนนโยบายโครงการและกิจกรรมต่างๆ การรู้จักพูดคุยสนทนาด้วยความเห็นอกเห็นใจสื่อสาร ประชาสัมพันธ์แผน นโยบายโครงการ และกิจกรรมด้วยความจริงใจ การทำประโยชน์สุขแก่ชาวบ้านตามนโยบายและตามหน้าที่แต่ละหน่วยงานองค์กร บุคคล เรียกว่า อัตถจริยา ส่วนการช่วยเหลือเกื้อกูลสนับสนุนโครงการและกิจกรรมต่างๆ ติดตามประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ เรียกว่า สมานัตตตา มาช่วยเหลือเกื้อกูลสนับสนุน ส่งเสริมให้ชาวอำเภอหนองสองห้องได้มีชีวิตใช้ชีวิตและดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขกายสบายใจ^{๑๑}

สรุปความได้ว่า จุดมุ่งหมายของการให้ทานของมนุษย์แล้วนี้เป็นไป เพื่อตอบแทนคุณก็ดี เพื่อสาธารณะประโยชน์ส่วนรวมก็ดี เป็นการขจัดความตระหนี่ และการสละความเห็นแก่ตัวในจิตใจ เรียกได้ว่า บุญกิริยาวัตถุ เป็นการสั่งสมบารมี โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมไทยปัจจุบัน ให้ความสำคัญของท่านในลักษณะที่ผิดไปจากหลักพระพุทธศาสนา มีความแตกต่างกันด้านความคิดเห็น ความเชื่อ หรือความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบอาจเกี่ยวข้องกับบุคคล สิ่งของ และสถานการณ์ สถานที่อย่างใดอย่างหนึ่ง ที่แสดงออกในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเป็นการสนับสนุน หรือต่อต้าน โดยสิ่งต่าง ๆ นี้มีผลต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคล

สถานการณ์โรคระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (Covid - 19)

เวลานี้คงไม่มีใครเดาได้ที่คนสนใจได้มากเท่ากับการแพร่ระบาด ที่องค์การอนามัยโลก (WHO) ยกระดับให้เป็น “ภาวะการระบาดใหญ่ทั่วโลก (Pandemic)” แล้ว แม้มีข่าวดีจากจีนที่สถานการณ์เริ่มทรงตัว แต่การแพร่ระบาดในประเทศอื่นนอกจีนกลับขยายไปมากกว่า ๖๐ ประเทศ โดยข้อมูล ณ ๑๕ มี.ค. ๖๓ มีผู้ติดเชื้อสะสม ๑.๔ แสนราย ประเทศที่มีผู้ติดเชื้อสูงสุด ๑๐ อันดับแรกมีขนาดเศรษฐกิจรวมกันสูงถึงกว่า ๒ ใน ๕ ของโลกหลายสถาบันคาดว่าโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (Covid -19) จะสร้างมูลค่าความเสียหายทางเศรษฐกิจสูงกว่ากรณีของโรคซาร์สที่มีจุดกำเนิดที่จีนเช่นกัน โดยครั้งนั้นมีการประเมินว่าทำให้ GDP โลกลดลง ๕๔,๐๐๐ ล้าน

^{๑๐} วรินทร์ ทวีโชติชัยกุล และ พระปลัดสมชาย ปโยโค,ดร., “รูปแบบโรงทานตามแนวพระพุทธศาสนาในสังคมไทย”, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒), หน้า ๑๔๑.

^{๑๑} วันชัย เมธาอภินันท์, พระมหามิตร จิตปญโญ และโสวิทย์ บำรุงภักดิ์, “การสร้างสุขตามหลักสังคหะวัตถุ ๔ ของชุมชนอำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น”, วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๖๑) ฉบับพิเศษ, หน้า ๒๗๙.

ดอลลาร์ หรือคิดเป็น ๐.๑๔% สำหรับผลกระทบครั้งนี้ในด้านการค้าโลก ด้านการท่องเที่ยว สมาคมขนส่งทางอากาศระหว่างประเทศ (IATA) ประเมินว่ากรณีที่มีการแพร่ระบาดอยู่ในวงจำกัด รายรับการท่องเที่ยวโลกจะลดลง ๖๓,๐๐๐ ล้านดอลลาร์ โดยเอเชียจะได้รับผลกระทบสูงสุดรองลงมาคือ ยุโรปอื่น ญี่ปุ่น อิตาลี และเยอรมนี ซึ่งล้วนเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของนักท่องเที่ยวจีน ขณะที่สภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยประเมินว่า จะส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวไทยไม่ต่ำกว่า ๖ เดือน และสูญเสียรายได้กว่า ๒.๕ แสนล้านบาท เหตุสำคัญที่ทำให้ผลกระทบครั้งนี้คาดว่าจะมากกว่าในกรณีของการระบาด ๓ ครั้งใหญ่ ได้แก่ โรคซาร์ส ไข้หวัดใหญ่ และโรคเมอร์ส เนื่องจากเศรษฐกิจจีนมีขนาดใหญ่กว่าเดิม รวมทั้งมีความเชื่อมโยงทั้งการค้า การลงทุน การขนส่งกับโลกมากขึ้น ในปี ๒๕๖๑ เศรษฐกิจจีนมีขนาด ๑๖% ของเศรษฐกิจโลก ใหญ่กว่าช่วงการระบาดของซาร์ส ๔ เท่า และมีขนาดคิดเป็น ๑๓% ของมูลค่าการส่งออกโลก ๓๙% ของการผลิตอุตสาหกรรมโลก และคิดเป็น ๑๘% ของมูลค่าการท่องเที่ยวโลก รวมทั้งปัจจุบันที่มีระดับโลกาภิวัตน์ขั้นสูงที่ประชากรของโลกถูกหลอมรวมกันทั้งด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยีและสังคมวัฒนธรรมมากขึ้นกว่าในอดีต^{๑๒}

ความเจ็บป่วยเป็นส่วนหนึ่งของการมีชีวิตอยู่ในโลกและเป็นทุกข์อย่างหนึ่งที่คนทุกคนต้องพบทางกายและทางใจมากบ้างน้อยบ้าง การที่จะไม่ให้ร่างกายเจ็บป่วยเลยนั้นเป็นสิ่งเป็นไปได้แน่นอน เพราะเป็นธรรมชาติของร่างกายที่อวัยวะต่างๆ จะเสื่อมลงและถูกคุกคามด้วยโรค โอกาสที่ร่างกายจะเจ็บป่วยนั้นมีอยู่เสมอในทุกช่วงของชีวิต โดยเฉพาะในวัยเด็กที่อวัยวะแต่ละส่วนยังทำหน้าที่ได้ไม่เต็มที่ และในวัยชราที่อวัยวะเสื่อมลงทุกที และในสถานการณ์ปัจจุบันมนุษยชาติกำลังหวาดกลัวกับโรคภัยร้ายแรง ไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ ๒๐๑๙ (Covid -19) ซึ่งได้สร้างความวุ่นวายให้กับโลกอย่างหนักทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจสังคม การเมือง รวมไปถึงวิถีชีวิตของผู้คน เนื่องด้วยการแพร่ระบาดมีความรุนแรง และขยายวงกว้าง อย่างรวดเร็วรวดเร็ว อีกถ้าใครเป็นโรคนี้แล้ว มีโอกาสเสียชีวิตสูง แม้ได้รับการรักษาแล้วรอด ผู้ป่วยก็ต้องใช้ชีวิตอย่างทุกข์ทรมาน เพราะปอดอาจถูกทำลายจากโรคนี้ไปเกินครึ่ง มาตรการและวิธีการต่าง ๆ ที่รัฐบาลแต่ละประเทศกำลังดำเนินการอยู่นี้ ถือว่าเป็นมาตรการเร่งด่วนและจำเป็นที่สุดเพื่อกำจัดโรคร้ายนี้^{๑๓}

องค์การอนามัยโลกได้รับแจ้งเมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๖๒ ว่าพบกลุ่มผู้ป่วยมีอาการปอดบวมโดยไม่ทราบสาเหตุในเมืองอู่ฮั่น มณฑลหูเป่ย์ สาธารณรัฐประชาชนจีน ต่อมา มีรายงานว่

^{๑๒} ทักษิณา แสนเย็น และคณะ, “บทวิเคราะห์การรับมือโรคโควิด-๑๙: ผลกระทบต่ออุตสาหกรรมการบิน”, วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม) ๒๕๖๓, หน้า ๒๑๑.

^{๑๓} พระครูวิโรจน์กาญจนเขต และพระครูสิริกาญจนารักษ์, “วิปัสสนากรรมฐานเพิ่มพลังจิตสู้ภัยโควิด - ๑๙ : บทเรียนจากองค์ดาไลลามะ”, วารสารศิลปการจัตุการ, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม - สิงหาคม) ๒๕๖๓, หน้า ๔๑๐.

เชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ เป็นสาเหตุของโรคและได้แพร่ระบาดไปยังประเทศอื่นๆ ซึ่งโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ หรือ COVID -๑๙ นี้ มีลำดับนิวคลีโอไทด์เหมือนไวรัสซาร์ส ที่เคยระบาดมาก่อนถึงร้อยละ ๘๐ โดยที่เชื้อ SARS-CoV - ๒ ก่อโรคปอดบวม สามารถทำให้เกิดระบบหายใจล้มเหลวได้ ผู้ป่วยมีอัตราการเสียชีวิตประมาณร้อยละ ๓.๔ ผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัวเป็นปัจจัยเสี่ยงเพิ่มความเสี่ยงของโรคและเชื้อสามารถแพร่จากคนสู่คนได้ (human to human transmission) จากการศึกษาลำดับนิวคลีโอไทด์ในสายจีโนมของเชื้อไวรัส พบว่าเชื้อชนิดนี้น่าจะมีต้นกำเนิดมาจากค้างคาว แต่สัตว์ตัวกลางในการรับเชื้อและถ่ายทอดสู่คนนั้นยังไม่ทราบแน่ชัด การวินิจฉัยโรค COVID-๑๙ ใช้วิธีการตรวจหาสารพันธุกรรมด้วยวิธี real-time polymerase chain reaction (PCR) ประเทศไทยพบผู้ป่วยยืนยันติดเชื้อก่อโรค COVID-๑๙ แล้ว ๑๔๗ ราย (๑๖ มีนาคม ๒๕๖๓) และมีรายงานผู้เสียชีวิต ๑ ราย ปัจจุบันยังไม่มียุคสิ้นและยาด้านไวรัสเฉพาะเพื่อป้องกันและรักษาโรค COVID-๑๙ ดังนั้นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ นี้ จึงเป็นข้อมูลพื้นฐานที่มีความสำคัญสำหรับเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับการระบาดและควบคุมโรคในประเทศไทย^{๑๔}

สรุปความได้ว่า จากการศึกษาเอกสาร ผลงานวิชาการ และงานวิจัยของคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น จะเห็นได้ว่าความเจ็บป่วยเป็นส่วนหนึ่งของการมีชีวิตอยู่ในโลกและเป็นทุกข้ออย่างหนึ่งที่คนทุกคนต้องพบทางกายและทางใจมากบ้างน้อยบ้าง การที่จะไม่ให้ร่างกายเจ็บป่วยเลยนั้นเป็นสิ่งเป็นไปได้แน่นอนเพราะเป็นธรรมชาติของร่างกายที่อวัยวะต่าง ๆ จะเสื่อมลงและถูกคุกคามด้วยโรค โอกาสที่ร่างกายจะเจ็บป่วยนั้นมีอยู่เสมอในทุกช่วงของชีวิต โดยเฉพาะในวัยเด็กที่อวัยวะแต่ละส่วนยังทำหน้าที่ได้ไม่เต็มที่และในวัยชราที่อวัยวะเสื่อมลงทุกที ฉะนั้นในการดำเนินชีวิตในภาวะโรคระบาดเช่นนี้ควรมีสติ และความระมัดระวังในการใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาทความไม่ประมาทจึงมีประโยชน์ต่อบุคคล เมื่อบุคคลใดดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท ทุกสิ่งที่ทำ พูด คิด ก็เป็นไปด้วยความไม่ประมาท ผลที่เกิดขึ้นคือความถูกต้องจากการกระทำ พูด คิด แล้วผลนั้นก็ส่งผลให้ชีวิตมีความสุข ความเจริญ และส่งผลต่อสังคมอีกด้วย ประโยชน์ของความไม่ประมาทต่อการดำเนินชีวิตและสังคม เช่น ๑) ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตส่วนบุคคล ความไม่ประมาทมีประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่และ การดำเนินชีวิต เช่น ในการปฏิบัติหน้าที่หรือการดำเนินชีวิตที่มีความเสี่ยง ต่ออุบัติเหตุมาก ในการทำงานที่ละเอียดประณีต ในการครองเรือน ในการป้องกันโรค ๒) ประโยชน์ต่อสังคม การป้องกันประเทศ การป้องกันอาชญากรรม การวางแผนเศรษฐกิจและสังคม ความสัมพันธ์ระหว่าง ประเทศ ๓) ประโยชน์ในการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา การปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาจะต้องมีความไม่ประมาท กล่าวคือมีสติกำกับอยู่ เสมอ

^{๑๔} ร้อยา หมานมานะ และคณะ, กองโรคติดต่อทั่วไป กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, สถาบันบำราศนราดูร กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, “โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (COVID-๑๙)”, วารสารสถาบันบำราศนราดูร, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม) ๒๕๖๓, หน้า ๑๒๔.

สรุป

จากการศึกษาคำสอนเรื่องทานในคัมภีร์พระพุทธศาสนาสรุปความได้ว่า ทาน หมายถึง การให้วัตถุสิ่งของ และการให้ทาน มี ๒ ประเภท คืออามิสทาน และธรรมทาน โดยทาน นั้นจะมี ๓ ระดับด้วยกัน คือ ระดับต้น ได้แก่ อามิสทาน ระดับกลาง ได้แก่ ทานวิริติ ระดับสูง ได้แก่ ธรรมทาน และอภัยทาน การให้ทานมีความหมายหลักอยู่ ๒ อย่าง คือ การให้ และสิ่งของ ที่ให้ เพื่ออนุเคราะห์ผู้รับโดยสิ่งของที่ให้เป็นทานนั้นต้องมีประโยชน์แก่ผู้รับ เช่น ข้าว น้ำ อาหาร เสื้อผ้า ส่วนสิ่งของที่เป็นโทษแก่ผู้รับนั้นห้ามให้เป็นทาน เช่น สุรา ยาพิษ ศาสตราวุธ สัตว์ที่จะถูก นำไปฆ่า การให้ในหมวดสังคหวัตถุเป็นการให้เพื่อสงเคราะห์ให้แก่บุญกุญชรีวัตถุ ๓ คือ ทานมัย ศีลมัย ภาวนามัย วิธีการให้ทานที่ถูกต้อง คือ ต้องให้ความสำคัญแก่วัตถุทาน ให้ทานด้วยความ เคารพ ให้ทานด้วยความศรัทธา ให้ทานโดยไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น ให้โดยจิตอนุเคราะห์ ช่วยเหลือผู้อื่น ทานจะมีอานิสงส์มากน้อยต้องขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลัก ๓ ประการ ผู้ให้ ผู้รับ และวัตถุสิ่งของ ผู้ให้ต้องมีเจตนาดี ก่อนให้ กำลังใจ และหลังให้สังคมไทยนับถือพระพุทธศาสนา คำสอนเรื่องทานก็แผ่เข้ามาแทรกซึมในวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตของชาวไทยอย่าง กว้างขวางและลึกซึ้ง และมีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมตามหลักพระพุทธศาสนาชาวไทยพุทธมี ความเชื่อว่า เหตุที่บุคคลหนึ่งมีสภาพความเป็นอยู่ดีกว่าบุคคลอื่น เพราะเขาได้สั่งสมกรรมดีมาแต่ ชาติปางก่อน ดังนั้น คนที่ให้ทานไว้มาก ผลบุญย่อมส่งผลให้เขาเลื่อนฐานะสูงขึ้นได้ในชาติหน้า เชื่อว่าการถวายทานแก่พระภิกษุสงฆ์ได้บุญมากกว่าให้กับคนหรือสัตว์ทั่วไป ตามหลักที่แท้จริงนั้น การให้ทั้งสองอย่าง ก็จัดเป็นบุญที่สำเร็จด้วยการให้ทานเหมือนกัน ลักษณะการให้ทานใน สังคมไทย มีลักษณะฟุ่มเฟือย ให้ทานเพื่อผลตอบแทนทางการค้า

จากสถานการณ์การแพร่ระบาด ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของประชาชน อาทิ ด้านการใช้ชีวิต การศึกษา และรายได้ ซึ่งแรงงานบางส่วนต้องออกจากระบบการทำงาน และสูญเสียรายได้อันเนื่องมาจากมาตรการของรัฐบาลในการลดการแพร่ระบาดและการเพิ่ม ระยะห่างระหว่างกันในสังคมต่างส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ หลายกิจการปิดลงและทำ ให้เกิดการว่างงานจำนวนมาก อย่างไรก็ตามเพื่อบรรเทาปัญหาดังกล่าว รัฐบาลได้ออกมา มาตรการเพื่อให้ความช่วยเหลือประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งมีผลให้แรงงานต้องมีการปรับตัวใน การเพิ่มทักษะการทำงานด้านเทคโนโลยีและทักษะการสืบค้นข้อมูลด้วยการใช้คอมพิวเตอร์ให้ สอดคล้องกับรูปแบบการจ้างงาน การทำสัญญาจ้างและกระบวนการทำงานใหม่ที่มีความยืดหยุ่น ให้สามารถทำงานที่ไหนก็ได้โดยไม่จำเป็นต้องจ้างเป็นรายเดือนอาจจ้างเป็นรายชิ้นหรือรายวัน หรือการจ้างงานระยะสั้นหรือการจ้างงานตามความเชี่ยวชาญ และแรงงานควรเรียนรู้และทราบ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับแรงงานเพื่อประโยชน์ในการใช้สิทธิได้อย่างถูกต้อง

ในสถานการณ์โรคระบาดระบอบ ได้มีการพัฒนารูปแบบการให้ทานที่แตกต่างกันไปมี การตั้งตู้ปันสุข และการบริจาคต่าง ๆ ทั้งทางภาครัฐและภาคเอกชนไม่เว้นแม้คณะสงฆ์ก็ยังมี การตั้งโรงทานได้รับความนิยมน้อย่างกว้างขวาง ทั้งในหมู่พระสงฆ์ ส่วนราชการ เอกชนและประชาชน

ทั่วไป พบว่าสิ่งของที่แจกในโรงทานส่วนมากเป็นอาหารแห้ง และเครื่องดื่ม ซึ่งในบางสถานที่มีการแจกที่หลากหลาย ไม่ควรเน้นที่อาหารและเครื่องดื่ม เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระให้เขาพึ่งตัวเองได้ แจกของแก่ผู้รับตามความจำเป็นและเป็นของดีต่อสุขภาพ เช่น การแจกข้าวสารอาหารแห้ง และนำแก่ผู้ตกงาน และโรงทานของวัด พระสงฆ์ไม่ควรดำเนินการปรุงอาหารด้วยตนเอง ควรมอบหมายให้คฤหัสถ์เป็นคนทำเพื่อความเหมาะสม และในขณะเดียวกันทางภาครัฐยังมีโครงการต่าง ๆ ที่ดูแลเป็นการเหมาะสมถึงจะเป็นจำนวนไม่มากแต่ก็สามารถแบ่งเบาภาระของประชาชนได้พอสมควร ในภาวะการณ์เช่นนี้จะเห็นได้ว่าทั่วโลกมีการเอื้อเพื่อเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ประชาชนมีจิตอาสา สิ่งของและมาช่วยบริการแจกจ่ายสิ่งของอย่างเพียงพอ และมีการจักเสียดสละกำลังทรัพย์และกำลังกาย ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ทั้งในยามปกติและในยามได้รับความลำบาก

บรรณานุกรม

- พระครูปลัดณัฐพล จนทิโก, กระบวนการสอนของพระพุทธเจ้า, วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๑.
- พระครูปลัดสุวัฒน สุวฑฒโน และ พระปัญญารัตนากร, การดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมในยุคโควิด ๑๙, วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ มกราคม - เมษายน ๒๕๖๓.
- พระครูวิโรจน์กาญจนเขต และ พระครูสิริกาญจนภิรักษ์, “วิปัสสนากรรมฐานเพิ่มพลังจิตสู้ภัยโควิด - ๑๙ : บทเรียนจากองค์ดาไลลามะ”, วารสารศิลปะการจัดการ, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๖๓.
- ทักษิณา แสนเย็น และคณะ, “บทวิเคราะห์การรับมือโรคโควิด-๑๙: ผลกระทบต่ออุตสาหกรรมการบิน”, วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๓.
- นภาพัทธ งามบุษบงโสภิน,มนตรี สิริโรจนานันท์, พุทธวิธีเพื่อการดูแลตนเองในสถานการณ์โควิด ๑๙, วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๑๖ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๓, หน้า ๔๒.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- วรินทร์ ทวีโชติชัยกุล และ พระปลัดสมชาย ปโยโค,ดร., “รูปแบบโรงทานตามแนวพระพุทธศาสนาในสังคมไทย”, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒).

วันชัย เมธาอภินันท์, พระมหามิตร จิตปญโญ และโสวิทย์ บำรุงภักดิ์, “การสร้างสุขตามหลัก
สังคหะวัตถุ ๔ ของชุมชนอำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น”, วารสารวิชาการ
ธรรมทรรศน์, ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๖๑) ฉบับพิเศษ.

สุรียา همانمانะ และคณะ, กองโรคติดต่อทั่วไป กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข,
สถาบันบำราศนราดูร กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, “โรคติดเชื้อไวรัสโคโร
นา ๒๐๑๙ (COVID-๑๙)”, วารสารสถาบันบำราศนราดูร, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๒
พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๓.

